

مدیریت در دانشگاه اسلامی / ۱۰ سال چهارم، شماره ۲ / پاییز و زمستان ۱۳۹۴

The Islamic University, 2016 (Fall & Winter) 10, Vol. 4, No.2 Management in

شناسایی و اولویت‌بندی شاخص‌های تخصیص اعتبارات فرهنگی دانشگاه‌های سراسر کشور در دولت‌های نهم و دهم

محمد دوستار^۱؛ نفیسه فروغی^۲

خلیل نوروزی^۳؛ مجتبی جوادی^۴

محمد عبدالحسین‌زاده^۵؛ مهدی هاجری^۶

چکیده

هدف: هدف این مطالعه، شناسایی و اولویت‌بندی شاخصهای تخصیص اعتبارات فرهنگی دانشگاه‌های سراسر کشور در دوره‌های نهم و دهم ریاست جمهوری بوده است. **روش:** این پژوهش به صورت آمیخته انجام شده است. جامعه تحقیق مشتمل بر ۱۵۰ خبره بودند. برای تحلیل‌های آماری، از ۷۵ پرسشنامه عودت داده شده و برای رتبه‌بندی مؤلفه‌ها، از مقایسات زوجی در تکنیک AHP براساس نظرات هشت تن از خبرگان فرهنگی در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری استفاده شد. **یافته‌ها:** هر دو بُعد در نظر گرفته شده در پژوهش (فرهنگی - سیاسی و ساختار اجرایی) تأثیر معنادار در تخصیص اعتبارات فرهنگی دانشگاه‌های کشور دارند. از دید خبرگان، ابتدا بُعد فرهنگی - سیاسی و سپس ساختار اجرایی در اولویت قرار دارند. **نتیجه‌گیری:** شاخصهای میزان تطبیق فعالیتهای فرهنگی با منویات رهبری، اهتمام به فعالیتهای دینی و نماز و نیایش و بیداری اسلامی، اولویت قراردادن فرهنگ اسلامی - ایرانی، میزان ارتباط معاونان و مدیران فرهنگی دانشگاه با حوزه ستادی و همکاری در برنامه‌ها با ستاد برای تخصیص اعتبارات فرهنگی دانشگاه‌ها در اولویت شاخصهای تخصیص اعتبارات فرهنگی در دولت‌های نهم و دهم قرار داشته است.

واژگان کلیدی: تخصیص اعتبارات فرهنگی، بودجه دانشگاه، بودجه‌بندی، تکنیک تاپسیس، تحلیل سلسله‌مراتبی.

◇ دریافت مقاله: ۹۳/۱۲/۱۱؛ تصویب نهایی: ۹۴/۰۶/۰۱

۱. هیئت علمی دانشکده مدیریت دانشگاه گیلان.

۲. کارشناس ارشد مدیریت بازاریابی دانشگاه گیلان.

۳. دانشجوی دکترای رشته سیاستگذاری علم و فناوری دانشگاه تهران (نویسنده مسئول) / آدرس: تهران، خیابان کارگر شمالی، روبروی خیابان دهم،

دانشکده علوم و فنون نوین / نامبر: ۰۲۱۶۶۹۷۶۵۱۶ / Email: k.noruzi@ut.ac.ir

۴. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته معارف اسلامی و مدیریت دولتی و سیاستگذاری عمومی دانشگاه امام صادق (ع).

۵. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته معارف اسلامی و مدیریت دولتی و سیاستگذاری عمومی دانشگاه امام صادق (ع).

۶. دانشجوی مدیریت تکنولوژی دانشگاه تهران.

الف) مقدمه و بیان مسئله

بودجه مهم‌ترین و مؤثرترین ابزاری است که می‌تواند برای تعیین سیاستها و اولویتها، برنامه‌ریزی، اصلاح و تعدیل فعالیتها و کنترل، مورد استفاده قرار گیرد. بنابر این، شناخت صحیح این ابزار و به‌کارگیری اصولی و مناسب آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. تنظیم بودجه برای برآورد و سنجش عملکرد سازمانهای دولتی ضروری است و ابزار مدیریتی سودمندی به شمار می‌آید. بنابر این، در هنگام تنظیم بودجه باید راهبردهای خاص هر سازمان را با تمام جنبه‌های سودآوری و دیدگاههای مدیریت در سازمان مد نظر قرار داد (سجادی و جامعی، ۱۳۸۲). از دهه ۱۹۸۰ به بعد، سیاستگذاران آموزش عالی دریافته‌اند که نقطه تلاقی جوانب مختلف برای استفاده کارآ از منابع، سازوکارهایی است که از طریق آن به مؤسسات آموزش عالی، منابع مالی تخصیص می‌یابد. نحوه تخصیص منابع و نوع آنها تأثیر بسیار زیادی بر چگونگی استفاده از منابع دارد و شکی نیست که بر انگیزه‌ها و رفتار درون‌سازمانی مؤسسات و ترکیب خدمات آنها نیز اثر می‌گذارد. از این رو، به دلیل عدم کارایی روشهای قبلی تخصیص منابع مالی، در اکثر کشورها، گرایش به سمت اعطای استقلال به مؤسسات در هزینه کردن منابع مالی تخصیص یافته و کمکهای نقدی اعطایی به آن، شدت بیشتری یافته و روشهای تخصیص منابع مالی بر مبنای شاخصهای عملکردی و نوع فعالیت مؤسسات به تدریج جایگزین روشهای قبلی شده است. (ضیائی و دیگران، ۱۳۸۷)

در این میان، مسائل فرهنگی از جمله دغدغه‌های اصلی نظام آموزش عالی کشور است؛ زیرا دانشجو نه صرفاً جهت کسب دانش علمی، بلکه برای کسب توانمندی در زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی نیز وارد محیط دانشگاهی می‌شود و اجرای برنامه‌های فرهنگی، مانند هر برنامه دیگری، نیازمند تخصیص اعتبار است. با توجه به اهمیت مسئله تخصیص بودجه که گریبانگیر بسیاری از مراکز تصمیم‌گیری می‌باشد و لزوم استفاده از نظرات افراد ذی‌صلاح و ارائه مدلی مناسب جهت تخصیص اعتبار، اهمیت ارائه مدلی مناسب برای توزیع اعتبار این گونه مراکز را با در نظر گرفتن نکات مذکور روشن می‌سازد. به دلیل محدود بودن اعتبارات، نوع تخصیص بهینه آنها برای اثربخشی هر چه بالاتر حائز اهمیت است. لذا به مدلی نیاز است تا مطابق با آن شاخصهای مربوط به فعالیت مراکز دانشگاهی در زمینه فرهنگی سنجیده شده و مطابق با شاخصهای شناسایی شده، بدین مراکز بودجه فرهنگی اختصاص پیدا کند. این شاخصها بایستی به صورتی کارا و مؤثر سطح فعالیتهای هر مرکز را سنجیده، میزان اهمیت هر کدام نسبت به دیگری مشخص باشد تا بتوان در فرایند تصمیم‌گیری بر مبنای وزن هر کدام، آنها را رتبه‌بندی کرد. با این تفاسیر هدف عمده پژوهش حاضر نیز به دست دادن شاخصهای تخصیص اعتبارات فرهنگی و رتبه‌بندی این شاخصهاست.

ارزیابی برنامه‌ها و طرحهای فرهنگی در دانشگاهها و در دیگر مراکز پژوهشی، به‌منظور تعیین کارایی و اثربخشی هر طرح و تصمیم‌گیری در مورد تمدید طرح یا انجام اصلاحات صورت می‌گیرد. معمولاً برای ارزیابی طرحها از روشهای مصاحبه با کارشناسان، جلسات بحث، نظرسنجی و... استفاده شده و حتی ممکن است شاخصهای جداگانه‌ای تدوین شود. لذا شاخصهای تخصیص بودجه به میزان بسیار زیادی می‌بایست دقیق باشند تا بودجه‌ریزی فرهنگی درست و صحیح انجام شود. بنابر این، بررسی این مهم در مورد دو دولت پیشین می‌تواند چشم‌انداز روشن‌تری را پیش روی سیاستمداران دولت یازدهم و دولتهای آینده قرار دهد.

سؤالات اصلی این پژوهش عبارتند از اینکه: اولاً شاخصهای تخصیص اعتبارات فرهنگی دانشگاههای سراسر کشور در دوره‌های ریاست جمهوری نهم و دهم کدام است؟ ثانیاً میزان اهمیت و رتبه هر یک از شاخصها به چه ترتیب بوده است؟

هدف اصلی این پژوهش، شناسایی و رتبه‌بندی شاخصهای تخصیص اعتبارات فرهنگی دانشگاههای سراسر کشور در دو دوره ریاست جمهوری پیشین است. این تحقیق در حوزه تحقیقات مدیریتی و با محوریت شناسایی و رتبه‌بندی شاخصهای تخصیص اعتبارات فرهنگی دانشگاههای سراسر کشور انجام می‌شود. قلمرو مکانی تحقیق، معاونت فرهنگی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت فرهنگی دانشگاههای سراسر کشور است. این پژوهش از لحاظ زمان و تاریخ اجرا در سال ۹۲-۱۳۹۱ انجام شده است. جامعه پژوهش، خبرگان فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری؛ خبرگان تخصیص بودجه فرهنگی و معاونان و مدیران فرهنگی دانشگاههای سراسری اند.

ب) ادبیات پژوهش

برای شناسایی و اولویت‌بندی شاخصهای تخصیص اعتبارات فرهنگی در دانشگاهها، بایستی ابتدا ادبیات و مفاهیم مرتبط با پژوهش را بررسی کنیم. بدین منظور، به بیان تعریف و تبیین مفهوم فرهنگ خواهیم پرداخت و بعد از آن با بیان نحوه تخصیص اعتبار در آموزش عالی و انواع آن، در نهایت به توضیح شاخصهای تخصیص اعتبارات فرهنگی مبادرت خواهد شد.

۱. فرهنگ

کلمه فرهنگ، مرکب از دو جزء «فر» و «هنگ» به معنی به جلو پریدن و نیز تعلیم و تربیت است. در زبانهای انگلیسی و فرانسوی واژه «کالچر»^۱ به معنای کشت و کار یا پرورش بوده است و هنوز هم در اصطلاحات کشاورزی^۲ و باغداری^۳ به همان معنا به کار می‌رود. تا دیرزمانی رومانیایی‌ها و انگلیسی‌ها واژه تمدن را به جای فرهنگ به کار می‌بردند و از آن معنای پرورش، بهسازی، تهذیب یا پیشرفت اجتماعی استنباط می‌کردند (تریفی، ۲۰۰۶: ۵۵۶). دیرگاهی نیست که مفهوم «کالچر» در مورد جوامع بشری و تاریخ به کار گرفته شده و ظاهراً پس از سال ۱۷۵۰ و نخستین بار در زبان آلمانی به این معنی به کار رفته است. (علوی و بداللهی، ۱۳۹۲: ۱۱۷)

---

1. Culture
2. Agriculture
3. Hor
4. Trefry

۲. تعریف

تایلور فرهنگ را به مثابه حیات جمعی می‌داند (روح‌الامینی، ۱۳۷۲: ۵۷). ویور^۱ عنصر اساسی این روح جمعی را آموزش می‌داند (ویور، ۱۹۹۶: ۱۴۳). کوپر^۲ بر انتقال بین نسلی در فرایند فرهنگ تأکید دارد (کوپر، ۱۹۸۵: ۱۵) و در نگاه‌ها^۳، به عنوان اطلاعات رمزنگاری شده از آن تعبیر شده است (ها، ۱۹۸۷: ۷). برخی دیگر نظیر ترومپناارس^۴ (۱۹۹۸) و هافستد^۵ (۱۹۸۰)، رویکردی روش‌شناسانه اتخاذ کرده‌اند و فرهنگ را به مثابه راه حل مسائل و شیوه‌ای برای فهم از جهان تفسیر کرده‌اند. (بشیر و هراتی، ۱۳۹۰: ۲۷)

مقام معظم رهبری (۱۳۷۹) در تعریف فرهنگ می‌فرماید: «بخش عمده فرهنگ، همان عقاید و اخلاقیات یک فرد یا یک جامعه است. رفتارهای جامعه هم که جزو فرهنگ یک ملت است، برخاسته از همان عقاید و... است. بنابر این، درست است که مقوله فرهنگ در موارد زیادی شامل رفتارها هم می‌شود، لیکن اساس و ریشه فرهنگ عبارت است از عقیده و برداشت و تلقی هر انسانی از واقعیات و حقایق عالم، و نیز خلقیات فردی و خلقیات اجتماعی و ملی و...».

شورای عالی انقلاب فرهنگی نیز فرهنگ را به معنای اعم آن، بینش و منش هویت‌دهنده انسان در حوزه زندگی اجتماعی می‌داند که به عنوان فرآورده عالی ذهن و فرایند پیچیده و پیشرفته فکر آدمی تحت تأثیر علل و عوامل موجوده و معده درونی و بیرونی در تمامی کارکردها و کلیه مظاهر مادی و معنوی حیات روی تجلی می‌یابد و کلیت هم‌تافته و به هم‌پیوسته‌ای از باورها، فضایل و ارزشها، آرمانها، دانشها، هنرها و فنون، آداب و اعمال جامعه را شامل شده و مشخص‌کننده ساخت و تحول کیفیت زندگی هر ملت است^۶. به طور کلی می‌توان مجموعه تعاریف ارائه شده از فرهنگ را در سه دسته تبیین کرد که در جدول ۱ مطرح شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. Weaver
2. Kuper
3. Hall
4. Trompenaars
5. Hofstede

جدول ۱: دسته‌بندی تعاریف فرهنگ

ردیف	حوزه کلی	برخی صاحب نظران ارائه‌دهنده تعریف	نمونه تعریف
۱	جامعه‌شناختی و مردم‌شناختی	ادوارد برنت تایلور، ^۱ بوآس، ^۲ مالدینوفسکی، راد کلیف، کروبر و کلوخوین، ^۳ ریموند ویلیامز، ^۴ ادگار شاین	تایلور: فرهنگ مجموعه پیچیده‌ای شامل معارف، معتقدات، هنرها، صنایع، فنون، اخلاق، قوانین، سنن، و بالاخره تمام عادات و رفتار و ضوابطی است که فرد به‌عنوان عضو جامعه، از جامعه خود فرامی‌گیرد و در برابر آن جامعه وظایف و تعهداتی را بر عهده دارد. (روح‌الامینی، ۱۳۷۷: ۱۸-۱۷؛ اولیاء، ۱۳۸۴: ۱۰۷-۱۰۶)
۲	ایدئولوژیک (مبتنی بر ارزشها)	ماتیو آرنولد ^۵	آرنولد: فرهنگ عبارت است از جستجوی کمال مطلق به وسیله توفیق درک بهترین چیزهایی که در جهان شنیده و گفته شده است. فرهنگ، مطالعه یا جستجوی کمال، لذت و روشنائی و... شرایط درونی ذهن و روح است. (اسمیت، ۱۳۸۳: ۱۶)
۳	معطوف به تولید و مصرف محصولات هنری و ادبی	تئودور آدرنو ^۶	تئودور آدرنو: فرهنگ به دو نیمه فرهنگی عالی و فرهنگ دانی یا فرهنگ مردم عامی و توده‌ها تقسیم می‌شود. فرهنگ عالی، برترین محصولات هنری و ادبی یک جامعه را شامل می‌شود و فرهنگ دانی، تمام کالا و فرآورده‌های فرهنگی و هنری است که از طریق صنعت فرهنگی تولید می‌شود؛ همچون: فیلم، نشریات، برنامه‌های رادیویی، موسیقی و غیره. (اولیاء، ۱۳۸۴: ۱۱۰-۱۰۹)

۳. فرهنگ در پارادایم‌های مختلف

از مهم‌ترین مواردی که باعث شود فهم درستی از معنای فرهنگ صورت بگیرد، مطالعه فرهنگ و استخراج معنا و مفهوم آن در پارادایم‌های مختلف علمی است. پارادایم‌های مختلف، هر یک نوع نگاه خاصی به فرهنگ دارند. پارادایم‌های مطالعه و بررسی فرهنگ در جدول ۲ خلاصه شده‌اند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. Edward Burnett Tylor
2. Boas
3. Kroeber & Kluckhohn
4. Raymond Williams
5. Mathew Arnold
6. Theodor Adorno

جدول ۲: تعاریف فرهنگ در پارادایم‌های مختلف (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۴)

پارادایم	مؤلفه‌ها	تکنیک‌ها	تعریف مد نظر پارادایم از فرهنگ ^۱
پارادایم پوزیتیویستی	مجموعه مظاهر فرهنگی و جلوه‌ها جزیی‌نگر، کمیّت‌گرا، متکی بر داده‌های حسی عینیت‌گرا و توجه به ظاهر اشیا تأکید بر وحدت علوم و تأسی از متدولوژی شناخت‌گرا	پیمایش اجتماعی مصاحبه ساخت یافته بررسی افکار عمومی تحلیل محتوا، تکنیکهای آماری، تحلیل داده‌ها	تجلیات عینی و ملموس قابل اندازه‌گیری افکار عمومی است.
پارادایم نمادین-تفسیری	تأکید بر نقش زمان، فهم، تفسیر تأکید بر معنا، انگیزه و دلیل برای فهم و تفسیر دنیای اجتماعی تأکید بر متدولوژی کیفی	مشاهده توأم با مشارکت، تحقیقهای میدانی و تحلیل محاورات و مطالعه نوارهای ویدئویی رفتاری یا دفترچه خاطرات به عنوان ارتباطات غیر کلامی	برساختی ^۲ است حاصل تعامل و توافق آگاهانه و ناآگاهانه افراد جامعه
پارادایم انتقادی	سعی در تلفیق دو پارادایم با یکدیگر؛ هم به علتهای اجتماعی وهم به معانی و فهم افراد از موضوعات توجه دارد.	شناخت اسطوره‌ها و حقایق پنهان فرهنگ و شناخت هویت شی از طریق تبارشناسی	برساختی از حقایق اجتماعی است که در فرایند وضع مفهوم موجود ایجاد می‌شود.

۴. تخصیص اعتبار در آموزش عالی

پایه‌های نظری رفتار و عملکرد مالی دانشگاهها، به عنوان سازمانهای غیر انتفاعی، مباحث تابع درآمد و تابع هزینه در اقتصاد خرد آموزش عالی است. اما در ادبیات اقتصاد آموزش عالی، بیشتر توجه‌ها به تابع هزینه بوده و به تابع درآمد کمتر پرداخته شده است. موضوع «تابع هزینه در مؤسسات آموزش عالی» را ابتدا وری و لیارد^۳ (۱۹۷۵) و وری و دیویس^۴ (۱۹۷۶) در دهه ۷۰ مطرح کردند و در سالهای بعد، جیمینز^۵ (۱۹۸۶) و برینکمن^۶ (۱۹۹۰) به حالت تابع هزینه چند ستانده‌ای بسط دادند. در دو دهه گذشته، تابع هزینه چند ستانده‌ای بر پایه داده‌های مؤسسات آموزش عالی در کشورهای مختلف از جمله آمریکا (داندر و لويس، ۱۹۹۵؛ کوشال و همکاران، ۲۰۰۱)، استرالیا (جونز، ۱۹۹۷؛ هورن و هو،^۸ ۲۰۰۸)، ژاپن (هاشیموتو و کوهن، ۱۹۹۷)، انگلستان (لانتون، ۲۰۰۸؛ ایزدی و همکاران، ۲۰۰۲؛ استیونز، ۲۰۰۵)، تایوان (کو و هو، ۲۰۰۸) و غیره مطالعه شده است. در این مطالعات، توابع مشهور هزینه، از جمله تابع کشش جانشینی ثابت، تابع هزینه توان دوم

۱. تعریف بر مبنای استنتاج نویسندگان از مبانی مطرح شده از پارادایم‌ها ارائه شده است.

2. Construction
3. Verry & Layard
4. Verry & Davies
5. Jimenez
6. Brinkman
7. Johnes
8. Horne & Hu
9. Hasimoto and Cohn
10. Lanton
11. Izadi & et. al.
12. Stevens
13. Kuo & Ho

و تابع هزینه ترانسلوگ، با استفاده از روشهای بهترین برازش، مانند حداقل مربعات و حداکثر درست‌نمایی استاندارد تخمین زده شدند.

بافتهای اولیه در خصوص «کارایی هزینه در آموزش عالی»، در نیمه دوم دهه ۱۹۹۰ با کارهای اولیه جونز (جونز، ۱۹۹۶، ۱۹۹۷) و آدناسوپلاس و شعل^۱ (۱۹۹۷) در خصوص مؤسسات آموزش عالی انگلستان آغاز شد. در سالهای اخیر، جونز از روش «تحلیل مرز تصادفی هزینه» برای تحلیل کارایی هزینه واحدهای همگن آموزش عالی (جونز، ۲۰۰۴: ۳۲۹) و روش جدید «تحلیل مرز تصادفی هزینه با پارامترهای تصادفی» برای تحلیل کارایی هزینه واحدهای ناهمگن آموزش عالی انگلستان (هو، ۲۰۰۹: ۱۰۷) استفاده کرده است.

استیونز (۲۰۰۵) با استفاده از روش مرز تصادفی، کارایی هزینه در دانشگاههای انگلستان را به عنوان سازمانهای تولیدکننده چند ستانده، در طول چهار سال ارزشیابی و اثر ویژگی کارکنان و دانشجویان بر ناکارایی را تحلیل کرده است. هورن و هو (۲۰۰۸: ۲۶۶) با استفاده از روش مرز تصادفی هزینه و با استفاده از داده‌های پنل، کارایی استفاده از منابع تدریس توسط ۳۶ دانشگاه استرالیا در هفت سال را برآورد کرده‌اند. یافته‌های آنها حکایت از آن دارد که هیچ یک از دانشگاههای یاد شده در دوره یادشده با کارایی کامل عمل نمی‌کرده‌اند (هورن و هو، ۲۰۰۸: ۲۷۳). همچنین، کو و هو (۲۰۰۸: ۶۰۴) کارایی هزینه دانشگاههای دولتی در کشور تایوان را در دو وضعیت قبل و بعد از اصلاح نظام بودجه‌ریزی دانشگاهها (انتقال از بودجه‌ریزی سنتی به بودجه‌ریزی عملیاتی) اندازه‌گیری و تحلیل کرده‌اند.

امروزه، دولتها با یکی از سه رویکرد «تخصیص مبتنی بر نهاد»، «تخصیص مبتنی بر فعالیت» و «تخصیص مبتنی بر ستانده» به دانشگاههای دولتی بودجه تخصیص می‌دهند (همان). رویکرد تخصیص مبتنی بر ستانده، یک رویکرد اقتصادی و نسبتاً جدید است. این رویکرد از دو منظر هزینه و درآمد قابل اجراست. از منظر هزینه، دولتها بودجه دوره جاری را برای جبران هزینه‌های آن دوره به دانشگاهها پرداخت می‌کنند. در این نگاه، بهای تمام شده هر یک از ستانده‌ها، نقش تعیین‌کننده دارد. وقتی که دولت با نگاه هزینه به دانشگاهها بودجه تخصیص می‌دهد، دانشگاهها تلاش می‌کند تا هزینه‌های دوره گذشته را بیشتر از حد واقعی نشان دهند تا در دوره جاری بودجه بیشتری دریافت کنند. در واقع؛ دانشگاههای دولتی در عمل به جای حداقل‌سازی هزینه، به دنبال حداکثرسازی بودجه‌اند که به‌طور آشکار حکایت از رفتار غیر بهینه و ناکارایی دانشگاههای دولتی دارد. (چالس، ۱۹۹۷: ۵۷)

در مقابل، از منظر درآمد که یک نگاه شبه‌بازاری است، دولتها بدون توجه به بهای تمام‌شده ستانده‌ها، بودجه را به مثابه خرید محصولات و خدمات دانشگاهها به آنها پرداخت می‌کنند. در این نگاه، اثربخشی فردی و اجتماعی نتایج (محصولات، ستانده‌ها و پیامدها) دانشگاه برای دولت مهم است. از این رو، دانشگاهها برای دریافت بیشترین بودجه از دولت یا کسب بیشترین درآمد از جامعه تلاش می‌کنند تا کمیت و کیفیت ستانده‌های خود را بهبود بخشند. بنابر این، در این حالت رفتار دانشگاه بهینه و کارا خواهد بود.

۵. شاخصهای تخصیص اعتبارات فرهنگی در دانشگاه

کمی سازی و سنجش موضوعات و مفاهیم علوم اجتماعی به وسیله اعداد، نتیجه تمایلی بود که سعی در تدوین و ارائه مفاهیم دقیق در زمینه علوم اجتماعی داشت. در علوم ریاضی از راه و روش اثباتی که ویژه آن است، سعی می شود روابط عددی یا کمی اثبات شود. اما در علوم اجتماعی سعی می شود از راه تفسیر، معانی اثبات شود (زولین، ۱۳۶۲). بنابر این، بایستی توجه داشت که با وجود ضرورت داده های کمی در علوم اجتماعی، صرف وجود آنها به تنهایی برای تبیین یک موضوع کافی نیست و باید سایر عوامل یا عللی که موضوع مورد نظر را تحت تأثیر قرار می دهند، نیز مد نظر قرار داد.

با توجه به حیطه های گوناگون فعالیت های بشری، به نظر می رسد شاخصها و نحوه ارزیابی آنها نیز باید از تفاوت های عمده ای برخوردار باشند. برای مثال، شاخصهای اقتصادی معرف عقلانیت کارکردی و شاخصهای اجتماعی به وضوح نشانگر عقلانیت جوهری اند. در عقلانیت جوهری، نتیجه یک اقدام به روش حصول آن بستگی دارد. در چنین شرایطی، هدف از تغییر شاخصها به حداکثر رساندن آنها نیست، بلکه به کیفیت و از چندی به چونی رسیدن است؛ در صورتی که در عقلانیت کارکردی، تصمیمات بر اساس کمیتهای صورت می گیرد. (رجب زاده، ۱۳۷۸: ۱۴۵)

توجه به این تفاوتها در فرایند ارزیابی و برنامه ریزی برای توسعه فرهنگی از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است؛ زیرا تکیه بر آمار و ارقام در این زمینه، عملگرایی و عمل زدگی را نتیجه خواهد داد که مناسب این حیطه نیست. ارزیابی وضعیت و موقعیت در هر برش زمانی و همچنین مقایسه روند در تغییرات فرهنگی، مستلزم بررسی ها و ارزیابی کارشناسانه است؛ زیرا اعداد و ارقام و روند آنها در تغییرات اجتماعی، با قوانین و احکام موجود در علوم طبیعی، تفاوت فاحش دارند.

۶. شاخص های فرهنگی

طراحی شاخصهای ارزیابی، از مراحل اساسی و کلیدی در نظام ارزیابی است. چنانچه تمامی اجزا و فرایند ارزیابی به خوبی کنار یکدیگر چیده شده باشند، اما شاخصها با توجه به ماهیت امور فرهنگی به طور مناسب طراحی نشوند، ارزیابی نتیجه بخش نخواهد بود. از آنجا که بررسی ها و تجزیه و تحلیل موضوعات نیازمند اطلاعات مناسب و مورد نیاز می باشد و شاخصها اولین مجموعه اطلاعات پیرامون یک موضوع را به دست می دهند و در واقع؛ اولین پل ارتباطی کارشناس با موضوع مورد نظر می باشند، وجود آنها از اهمیت خاصی برخوردار است. تا معلوم نباشد اطلاعات راجع به چه اموری باید جمع آوری شود و ملاک و معیاری برای آن معرفی نشود، یا عملاً کاری از پیش نخواهد رفت یا همچون تیرهایی که بی هدف در تاریکی پرتاب می شود، آمارهایی ناهماهنگ و نامرتب با موضوع تهیه خواهد شد و به این ترتیب، بررسی و ارزیابی آنها نیز در راستای دسترسی به اهداف مورد نظر هیچ ثمری نخواهد داشت. تأثیر گسترده شاخص در شناخت موضوعات و به تبع آن در ارزیابی و برنامه ریزی فعالیت های فرهنگی، ضرورت اهتمام و دقت کافی در تعیین شاخصها را روشن می سازد. (اولیاء، ۱۳۸۴: ۱۳۷-۱۳۶)

۲۶۹ ♦ شناسایی و اولویت‌بندی شاخصهای تخصیص اعتبارات فرهنگی ...

شاخص‌ها به اوصاف اصلی یک موضوع نسبت به محاسبه همان موضوع اطلاق می‌شود که پس از کمیّت‌گذاری، به ملاحظه آنها و نسبت‌های بین آنها پرداخته می‌شود. به وسیله شاخص‌ها، اولین اطلاعات پیرامون یک موضوع به دست می‌آید که می‌توان آنها را در حکم مواد خامی دانست که دستمایه توصیف و تجزیه و تحلیل موضوع یا فعالیت قرار می‌گیرند. تعاریف کلاسیک ذیل از شاخص ارائه شده است:

- شاخص چیزی است که به وسیله آن می‌توان کمیّت، کیفیت، تغییرات یا ثبوت یک موضوع را تشخیص داد.
- شاخص، معیاری است که در اندازه‌گیری ورودی‌ها، فرایندها، ستاده‌ها یا پیامدها مورد استفاده قرار می‌گیرد. (هلاکویی، ۱۳۸۲)

- ساختار شاخصهای فرهنگی را می‌توان با توجه به محتوا و نحوه کاربرد آنها، به دو دسته کلی تقسیم کرد:

شاخصهای کمی: کمیّت‌های فعالیتهای فرهنگی به تفکیک حوزه‌ها (به‌عنوان نمونه، با استفاده از طبقه‌بندی توصیه‌نامه یونسکو) و بر اساس روشهای متداول سنجش عملکرد؛ نظیر تعداد، نسبت، درصد و... قابل برآورد است. طبقه‌بندی فعالیتهای فرهنگی در این زمینه کارساز خواهد بود.

شاخصهای کیفی: کیفیت فعالیتهای فرهنگی از دو بعد «تکنیک» و «محتوا» قابل ارزیابی است؛ بدین معنا که هر فعالیت فرهنگی از یک طرف باید بر ضوابط و قوانین خاص آن فعالیت استوار باشد و از طرف دیگر، در راستای ارزشهای پذیرفته شده و اهداف فرهنگی جامعه باشد. (اولیاء، ۱۳۸۴: ۱۳۷-۱۳۸)

در تدوین شاخصهای ارزیابی باید در نظر داشت که شاخصها دارای ویژگی‌های ذیل باشند:

- جامعیت: مجموعه شاخصها باید شرایط موجود (فرهنگی) را حتی‌المقدور به شیوه جامع منعکس کنند.
- کم بودن: تعداد اندک شاخصهای کلیدی که جنبه‌های مستمر شرایط مطلوب زندگی را نشان می‌دهد، باید بر انبوه شاخصهایی که نمایانگر جنبه‌های محدودی از شرایط مطلوبند، ترجیح داده شود.
- حساسیت: شاخصها باید چنان حساس باشند که تغییرات در شرایط فرهنگی را به‌خوبی منعکس سازند.
- سهولت: داده‌های مورد نیاز برای محاسبه شاخصها، باید به آسانی در دسترس باشند.
- عینیت: شاخصها باید شرایط عینی را منعکس سازند.
- عمومیت: شاخصها باید آنقدر کلی باشند، تا جنبه‌های مختلف پیشرفت در سطح زندگی را در بر گیرند. این ویژگی، در تدوین شاخصهای کلان فرهنگی، بسیار حائز اهمیت است. (اولیاء، ۱۳۸۴: ۱۳۹-۱۳۸)

۷. اعتبارات فرهنگی

بدیهی است یکی از اولین مسائل برای توسعه فرهنگی دانشگاههای کشور، تخصیص بودجه مناسب است. بودجه یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین ابزار است که می‌تواند برای تعیین سیاستها و اولویتهای برنامه‌ریزی، اصلاح و تعدیل فعالیتهای و کنترل، مورد استفاده قرار گیرد. بنابراین، شناخت صحیح این ابزار و به کارگیری اصولی و مناسب آن، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. تنظیم بودجه برای برآورد و سنجش عملکرد سازمانهای دولتی ضروری است

و ابزاری مدیریتی سودمند به شمار می‌آید. بنابر این، در هنگام تنظیم بودجه باید راهبردهای خاص هر سازمان را با تمام جنبه‌های سودآوری و دیدگاه‌های مدیریت در سازمان مد نظر قرار داد (سجادی و جامی، ۱۳۸۲: ۱۳۴). از دهه ۱۹۸۰ به بعد، سیاستگذاران آموزش عالی دریافته‌اند که نقطه تلاقی جوانب مختلف برای استفاده کارآ از منابع، ساز و کارهایی است که از طریق آن به مؤسسات آموزش عالی، منابع مالی تخصیص می‌یابد. نحوه تخصیص منابع و نوع آنها تأثیر بسیار زیادی بر چگونگی استفاده از منابع دارد و شکی نیست که بر انگیزه‌ها و رفتار درون سازمانی مؤسسات و ترکیب خدمات آنها نیز اثر می‌گذارد. از این رو، به دلیل عدم کارایی روشهای قبلی تخصیص منابع مالی، در اکثر کشورها، گرایش به سمت اعطای استقلال به مؤسسات در هزینه کردن منابع مالی تخصیص یافته و کمکهای نقدی اعطایی به آن، شدت بیشتری یافته و روشهای تخصیص منابع مالی بر مبنای شاخصهای عملکردی و نوع فعالیت مؤسسات به تدریج جایگزین روشهای تخصیص قبلی شده است. (ضیائی و همکاران، ۱۳۸۷)

ضمن اینکه به نظر می‌رسد فرهنگی پنهان و نانوشته در زندگانی دانشجویی در خوابگاهها، تالارهای مطالعه، استخرهای دانشگاهها و... حاکم است؛ اما تخصیص بودجه‌های فرهنگی و هزینه‌کردهای این حوزه توسط معاونت فرهنگی دانشگاه، در اقداماتی نظیر تأمین مالی، تغییر دکوراسیون خوابگاه، چیدمان سایت کامپیوتری، تالار مطالعه و افزایش امکانات رفاهی استخرها و مانند آن، می‌تواند منجر به تغییر فرهنگی در زندگانی دانشجویی شود. بنابر این، بسته به شاخصهای تخصیص اعتبارات فرهنگی و دغدغه مسئولان فرهنگی دانشگاه، مسیری متفاوت را خواهیم پیمود. گاه تخصیص اعتبار فرهنگی با شاخصهای نه چندان روشن و غیر شفاف مسئولان دانشگاه نتیجه‌ای جز شکاف طبقاتی و دوری از مقاصد واقعی دانشگاه در بر نداشته و گاه در راستای رسیدن به مقاصد واقعی دانشگاه، نقش تسهیلگر و کاتالیست دارد. در جدول ۳، برخی از اقدامات بودجه‌ای مؤثر در زندگانی دانشجویی احصا شده است.

جدول ۳: برخی اعتبارات بودجه‌ای مؤثر در زندگانی دانشجویی

محل تخصیص	قابلهای تخصیص بودجه فرهنگی	پیامدها
مسجد دانشگاه	برنامه‌های مذهبی و مناسبتی، نظم و نظافت مسجد	ترویج فرهنگ دینی
خوابگاه دانشجویی	رنگ آمیزی خوابگاه، نظافت خوابگاه و مایحوی اعم از فرش و موکت و...، تأمین خوابگاه متاهلی، تأمین خوابگاه تابستانی، برنامه‌های مذهبی در خوابگاهها، ایجاد فضای معنوی با صوت و عکس و...	افزایش نظم و نظافت در زندگانی دانشجویی، ترویج فرهنگ ازدواج دانشجویی
تالار مطالعه	ایجاد فضای آرام برای مطالعه، تأمین اینترنت نامحدود	رشد علمی و مذهبی دانشجویان
بوفه دانشجویی	تأمین اقلام فرهنگی، ترویج سبک زندگی اسلامی (تأمین محصولات و خوراکی‌های اسلامی)	تسهیل تهیه اقلام فرهنگی
پیرایشگاه دانشجویی	کاهش هزینه پیرایش، افزایش ساعات کاری پیرایشگاه	ترویج و تسهیل نظافت عمومی
مجموعه‌های ورزشی	فضاسازی فرهنگی ورزشی، امکان بهره‌برداری در ساعات متداول، تأمین امکانات و وسایل ورزشی، تأمین شرایط برای رشته‌های مختلف ورزشی	ترویج و تشویق ورزش
آمنی تئاتر	ایجاد فضای مطلوب اسلامی	غفلت‌زدایی و ایجاد محیط اسلامی

ج) روش‌شناسی تحقیق

روش به کار گرفته شده در این تحقیق، تحلیلی-پیمایشی است و در دسته تحقیقات کاربردی قرار دارد. پس از استخراج شاخصهای اولیه، به منظور تأیید شاخصها و سنجش روایی پرسشنامه دلفی از منظر خبرگان، پرسشنامه اولیه دلفی که شامل تمامی شاخصهای اولیه بود، با نظرسنجی از پنج تن از خبرگان تعدیل و در نهایت، پرسشنامه دلفی تدوین شد. در این پژوهش، مهم‌ترین ابزار تحلیل داده‌ها، نرم‌افزار SPSS بود که برای انجام آزمونهای فرض استفاده می‌شود و در راستای تعیین حجم نمونه و سایر برآوردهای نیز کاربرد زیادی خواهد داشت. همچنین تکنیک تاپسیس با استفاده از نرم‌افزار TOPSIS و تکنیک AHP با استفاده از نرم‌افزار Expert Choice انجام می‌گیرد. پس از توزیع پرسشنامه اهمیت گویه‌ها به تحلیل وضعیت اثرگذاری متغیرها با استفاده از آزمونهای تی-استیودنت و مقایسه میانگین خواهیم پرداخت. جامعه آماری این مطالعه را مدیران فرهنگی دانشگاههای کشور و جمعی از خبرگان فرهنگی در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در دوره‌های نهم و دهم ریاست جمهوری تشکیل می‌دهند که در زمان تحقیق، تعداد مدیران فرهنگی دانشگاهها برابر با ۱۰۰ و تعداد خبرگان برابر ۵۰ بوده و لذا جامعه آماری تحقیق حاضر ۱۵۰ نفر است. به منظور تعیین تعداد نمونه آماری از جدول مورگان استفاده شد که بر این اساس، تعداد نمونه برابر با ۱۰۸ نفر تعیین شد. به منظور دستیابی به این تعداد نمونه، ۱۲۰ پرسشنامه توزیع و تعداد ۷۵ پرسشنامه عودت داده شد که با این حساب، نرخ بازگشت برابر با ۶۲ درصد است. این داده‌ها برای آزمونهای آماری، پایایی و روایی و نیز تکنیک تاپسیس استفاده خواهد شد.

اما برای رتبه‌بندی مؤلفه‌ها با استفاده از مقایسات زوجی در تکنیک AHP نیازمند خبرگان هستیم؛ بدین منظور از نظرات هشت تن از خبرگان فرهنگی در وزارتخانه استفاده شد. بر مبنای پیشینه پژوهش، تعداد خبرگان در این روشها که با مقایسات زوجی سر و کار دارند، حتی می‌تواند پنج نفر در نظر شود. (نشاطی، ۱۳۷۶)

د) یافته‌های پژوهش

در مرحله آخر دلفی، دو مؤلفه «فرهنگی-سیاسی» با ۲۲ گویه و نیز «ساختار اجرایی» با سه گویه مورد تأیید نهایی قرار گرفتند. آزمون آلفای کرونباخ برای اندازه‌گیری میزان پایایی پرسشنامه پژوهش صورت گرفته است. نتایج حاصل از این آزمون برای پرسشنامه اعتماد الکترونیک در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴: آزمون آلفای کرونباخ (قابلیت اعتماد پرسش‌نامه) برای پرسشنامه

Cronbach's Alpha	N of Items
۰.۷۹۹	۲۵

در این پژوهش برای سنجش روایی پرسشنامه، از تحلیل عاملی استفاده شد. برای این کار باید حداقل به میزان دو برابر گویه‌ها، پرسشنامه توزیع شده باشد. اولین آزمون در زمینه تحلیل عاملی، آزمون بارتلت یا کفایت نمونه‌برداری است که صحت توزیع پرسشنامه را بررسی می‌کند. نتایج نهایی تحلیل عاملی به شرح ذیل است:

جدول ۵: آزمون KMO و بارتلت در مورد شاخصهای پرسشنامه

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		۰.۶۳۴
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	۶۷۲.۳۳۳
	df	۳۰۰
	Sig.	۰.۰۰۰

پس از انجام تحلیل عاملی، هیچ شاخصی از پرسشنامه نهایی حذف نشد و پرسشنامه نهایی شامل همان ۲۵ سؤال اولیه تأیید شد. همان‌گونه که جدول ۵ نشان می‌دهد، آزمون کفایت نمونه‌برداری با درجه ۰.۶۳۴ سطح مناسبی از روایی را نشان می‌دهد.

پیش از انجام هرگونه تحلیل آماری، ضروری است تا نسبت به نرمال بودن یا نبودن توزیع داده‌ها اطمینان حاصل کنیم. برای انجام این کار باید از آزمون کولموگروف اسمیرنوف استفاده کنیم. بر اساس نتایج جدول ۶ و مطابق با سطح معناداری که بالاتر از ۰.۰۵ است، توزیع داده‌ها در پرسشنامه اهمیت شاخصها، نرمال است و در ادامه کار باید از آزمونهای پارامتریک برای تحلیل داده‌ها استفاده کنیم.

جدول ۶: آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای پرسشنامه اهمیت شاخصها

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test		
		Importance Data
	N	۷۵
Normal Parameters ^a	Mean	۱۷۱۹
	Std. Deviation	۳۴۹۲
Most Extreme Differences	Absolute	.۲۲۴
	Positive	.۱۱۷
	Negative	.۲۲۴
Kolmogorov-Smirnov Z		.۲۶۸
Asymp. Sig. (2-tailed)		.۰۸۳
a. Test distribution is Normal.		

در این قسمت، نتایج تحلیل داده‌ها مربوط به هر یک از دو مؤلفه تخصیص اعتبارات فرهنگی دانشگاههای کشور؛ یعنی مؤلفه‌های فرهنگی-سیاسی و ساختار اجرایی، بیان خواهد شد. جدول ۷ بیانگر میانگین و انحراف معیار ابعاد است.

جدول ۷: میانگین و انحراف معیار اهمیت ابعاد

One-Sample Statistics				
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
فرهنگی - سیاسی	۷۵	۳۱	۳۴۹۱۹	۲۳۸۵۱
ساختار اجرایی	۷۵	۵۸	۴۲۲۹۰	۱۵۱۵۴

در قسمت اول، نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون یک‌طرفه تی-استیودنت و بر اساس فرض طراحی شده بررسی می‌شود. با توجه به اینکه پرسشنامه بر مبنای طیف هفت گزینه‌ای بوده است، بر اساس کتب آماری باید میانگین را به صورت سختگیرانه عدد ۴ در نظر بگیریم.

فرضیه نمونه: بُعد فرهنگی سیاسی تأثیری معنادار در تخصیص اعتبارات فرهنگی دانشگاه‌های کشور در دوره‌های نهم و دهم ریاست جمهوری دارد.

برای بررسی این فرضیه، فرض آماری به شکل زیر طراحی گردید.

بُعد فرهنگی سیاسی تأثیری معنادار در تخصیص اعتبارات فرهنگی دانشگاه‌های کشور در دوره‌های نهم و دهم ریاست جمهوری

$$H_0: \mu \leq 4$$

ندارد.

بُعد فرهنگی سیاسی تأثیری معنادار در تخصیص اعتبارات فرهنگی دانشگاه‌های کشور در دوره‌های نهم و دهم ریاست جمهوری

$$H_1: \mu > 4$$

دارد.

جدول ۸: یافته‌های برآمده از فرضیه‌ها

One-Sample Test						
	Test Value = 4					
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
فرهنگی - سیاسی	۵۰۴۴	۷۴	۰۰۰	۰۳۱۲	۰۷۱۶۷	۱۹۶
ساختار اجرایی	۶۸۵۱	۷۴	۰۰۰	۰۰۰۰	۱۰۵۳۴	۴۶۶

بررسی فرضیه‌های تحقیق حاکی از این بود که هر دو بعد در نظر گرفته شده در این پژوهش دارای تأثیر معنادار در تخصیص اعتبارات فرهنگی دانشگاه‌های کشور می‌باشند. حال جای این سوال باقی است که آیا میزان تأثیر این دو دسته عوامل یکسان است یا خیر؟

اگر فرضیه مطرح شده به مقایسه میانگین دو جامعه پردازد برای بررسی صحت و سقم آن باید از آزمون مقایسه میانگین دو جامعه استفاده کرد. برای آزمون تساوی میانگین دو جامعه لازم است ابتدا بررسی کنیم که آیا واریانس دو جامعه برابر است یا خیر. به عبارت دیگر آزمون تساوی واریانسها مقدم بر آزمون تساوی میانگین‌هاست.

جهت آزمون تساوی واریانس (آزمون Levene) از آماره F استفاده می‌کنیم. جداول زیر بیانگر خروجی این آزمون در خصوص دو بعد (فرهنگی - سیاسی) و (ساختار اجرایی) می‌باشد.

جدول ۹: آزمون مقایسه میانگین دو جامعه، ابعاد فرهنگی - سیاسی و ساختار اجرایی

Group Statistics											
	VAR02	N	Mean				Std. Deviation		Std. Error Mean		
VAR00001	۱	۷۵	۵.۲۰۳۱				۱.۳۴۹۱۹		۰.۲۳۸۵۱		
	۲	۷۵	۴.۸۹۵۸				۱.۴۲۲۹۰		۰.۱۵۱۵۴		
Independent Samples Test											
		Levene's Test for Equality of Variances	t-test for Equality of Means							95% Confidence Interval of the Difference	
			F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
VAR01	Equal variances assumed	۲.۹۶۰	۰.۰۸۸	-۰.۲۴۰	۹۸	۰.۰۰۸	۰.۰۲۰۳۹	۰.۰۸۴۹۲	۰.۱۸۸۹۰	۰.۱۴۸۱۳	
	Equal variances not assumed			-۰.۲۴۰	۹۱.۶۵۱	۰.۰۰۵	۰.۰۲۰۳۹	۰.۰۸۴۹۲	۰.۱۸۹۰۵	۰.۱۴۸۱۷	

این آزمون دارای دو خروجی است. خروجی اول، آمار توصیفی مربوط به دو نمونه است که در آن تعداد داده‌ها و شاخصهای آماری توصیفی دو بعد «فرهنگی - سیاسی» و «ساختار اجرایی» را به صورت مجزا نشان می‌دهد. خروجی دوم، که مربوط به آمار استنباطی است حاوی نتایج آزمون و شامل دو قسمت است: قسمت اول به آزمون تساوی واریانس دو جامعه می‌پردازد و قسمت دوم، نتایج آزمون تساوی میانگین دو جامعه را برای هر دو حالت تساوی و عدم تساوی واریانس ارائه می‌کند. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، سطح معناداری مربوط به آزمون لوین^۱ برابر با ۰.۰۸۸ و بزرگ‌تر از سطح معناداری پنج درصد است. در نتیجه، فرض برابری واریانسها پذیرفته می‌شود. در قسمت دوم این جدول نیز سطح معناداری در آزمون تساوی میانگین با فرض تساوی واریانس، کمتر از سطح پنج درصد است و در نتیجه، ادعای عدم تساوی میانگین دو بعد «فرهنگی - سیاسی» و «ساختار اجرایی» در سطح خطای ۵ درصد پذیرفته می‌شود؛ بدین معنا که بین میانگین دو بعد فرهنگی - سیاسی و ساختار اجرایی، تفاوت معنادار وجود دارد. این نتیجه را می‌توان از میانگین دو بعد در خروجی اول نیز برداشت نمود و مشاهده کرد که میانگین بعد عوامل فرهنگی - سیاسی بالاتر از میانگین بعد ساختار اجرایی است. بنابر این اولویت‌بندی ابعاد و شاخصها می‌تواند راهنمایی مفید برای تصمیم‌گیری مدیران در تخصیص اعتبارات فرهنگی دانشگاههای کشور باشد که این امر در بخش بعدی انجام خواهد شد. بر اساس درخت سلسله‌مراتبی در ادامه به تعیین وزن ابعاد با استفاده از تکنیک AHP و سپس بر اساس اولویت ابعاد، به رتبه‌بندی شاخصهای هر یک از دو بعد با استفاده از تکنیک TOPSIS خواهیم پرداخت.

1. Levene

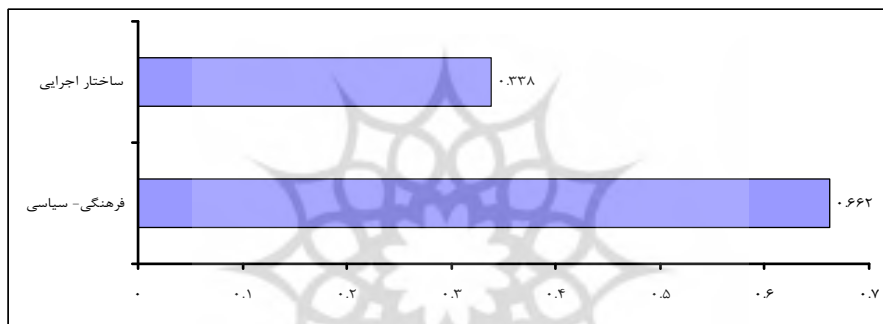
شناسایی و اولویت‌بندی شاخصهای تخصیص اعتبارات فرهنگی ... ♦ ۲۷۵

برای تعیین وزن ابعاد با استفاده از تکنیک AHP از پرسشنامه مقایسات زوجی استفاده شد. پس از جمع‌آوری مقایسات زوجی توسط خبرگان (هشت خبره) میانگین هندسی آنها محاسبه شد. جدول ۱۰، میانگین هندسی مقایسات زوجی ابعاد را نشان می‌دهد.

جدول ۱۰: میانگین هندسی مقایسات زوجی ابعاد

تخصیص اعتبارات فرهنگی دانشگاه	فرهنگی - سیاسی	ساختار اجرایی
فرهنگی - سیاسی	۱	۱.۹۵۷۹۷۳
ساختار اجرایی	۰.۵۱۰۷۳۲	۱

پس از محاسبه جدول ۱۰، با استفاده از نرم‌افزار *Expert Choice*، وزن هر یک از ابعاد محاسبه شد. نتایج حاکی از این است که وزن بعد فرهنگی - سیاسی ۰.۶۶۲ و وزن بعد ساختار اجرایی ۰.۳۳۸ است.

نمودار ۱: اولویت‌بندی ابعاد تخصیص اعتبارات فرهنگی به دانشگاههای کشور

بر اساس وزن ابعاد، در ادامه ابتدا به اولویت‌بندی شاخصهای بعد فرهنگی - سیاسی و سپس بعد ساختار اجرایی می‌پردازیم.

واژه TOPSIS مخفف عبارت «روشهای ترجیح بر اساس مشابهت به راه حل ایده‌آل»^۱ است. این مدل توسط هوآننگ و یون در سال ۱۹۸۱ پیشنهاد شد. در این روش، m گزینه به وسیله n شاخص ارزیابی می‌شود. منطق اصولی این مدل، راه‌حل ایده‌آل (مثبت) و راه‌حل ایده‌آل منفی را تعریف می‌کند. راه حل ایده‌آل (مثبت) راه حلی است که معیار سود را افزایش و معیار هزینه را کاهش می‌دهد. گزینه بهینه، گزینه‌ای است که کمترین فاصله از راه حل ایده‌آل و در عین حال دورترین فاصله از راه حل ایده‌آل منفی دارد. به عبارتی؛ در رتبه‌بندی گزینه‌ها به روش TOPSIS، گزینه‌هایی که بیشترین تشابه را با راه‌حل ایده‌آل داشته باشند، رتبه بالاتری کسب می‌کنند. (حیبی و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۵۱؛ آذر و رجب‌زاده، ۱۳۸۱)

پس از محاسبه فاصله گزینه‌ها از ایده‌آل مثبت و منفی، میزان نزدیکی گزینه‌ها به ایده‌آل مثبت و منفی محاسبه و مبنای رتبه‌بندی قرار می‌گیرد. نتایج در جدول ۱۱ آورده شده است.

1. Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution (TOPSIS)

جدول ۱۱: رتبه‌بندی گزینه‌ها

رتبه	CL	فاصله تا ایده‌آل منفی	فاصله تا ایده‌آل مثبت	شاخصها	گزینه
۱۳	۰.۵۰۴	۰.۰۱۴	۰.۰۱۳	توانمندی کارشناسان فرهنگی دانشگاهها	A1
۵	۰.۵۶۹	۰.۰۱۵	۰.۰۱۱	میزان ارتباط رؤسا و معاونان ومدیران دانشگاه با ستاد وزارت علوم	A2
۱۸	۰.۴۵۱	۰.۰۱۲	۰.۰۱۵	میزان محرومیت دانشگاه	A3
۱۵	۰.۴۹۸	۰.۰۱۳	۰.۰۱۳	سابقه دانشگاه درانجام امور فرهنگی	A4
۲۰	۰.۴۱۴	۰.۰۱۱	۰.۰۱۶	تعداد کانونهای فرهنگی-هنری	A5
۱۲	۰.۵۰۸	۰.۰۱۴	۰.۰۱۳	تعداد و فعالیتهای کانونهای قرآن و عترت	A6
۲	۰.۵۸۳	۰.۰۱۶	۰.۰۱۱	اهتمام به فعالیتهای دینی و نماز و نیایش و بیداری اسلامی	A7
۱۷	۰.۴۶۴	۰.۰۱۲	۰.۰۱۴	افتخارات دانشگاه از لحاظ فرهنگی	A8
۲۱	۰.۴۰۷	۰.۰۱۱	۰.۰۱۶	تعداد نشریات دانشجویی	A9
۳	۰.۵۷	۰.۰۱۶	۰.۰۱۲	اولویت قرارداد فرهنگ اسلامی-ایرانی	A10
۶	۰.۵۶۶	۰.۰۱۵	۰.۰۱۱	اجرای برنامه‌های فاخر فرهنگی، دینی، هنری	A11
۹	۰.۵۳۱	۰.۰۱۴	۰.۰۱۲	تعداد انجمنهای علمی دانشجویی	A12
۱۹	۰.۴۴۲	۰.۰۱۲	۰.۰۱۶	تعداد تشکلهای سیاسی	A13
۸	۰.۵۳۹	۰.۰۱۵	۰.۰۱۳	پیگیری مستمر طرحهای پیشنهادی فرهنگی به ستاد به منظور جذب بودجه	A14
۲۲	۰.۳۹۱	۰.۰۱۱	۰.۰۱۷	استفاده کارآمد از بودجه(قناعت، انجام دادن کار با هزینه کمتر)	A15
۱۴	۰.۵۰۱	۰.۰۱۴	۰.۰۱۴	میزان علاقه‌مندی ومشارکت دانشجویان در فعالیتهای فرهنگی	A16
۱۶	۰.۴۷۱	۰.۰۱۳	۰.۰۱۵	رتبه دانشگاه از لحاظ فرهنگی	A17
۱۱	۰.۵۱	۰.۰۱۴	۰.۰۱۳	احراز صحت گزارش تخصیص یافته به دانشگاهها از سوی وزارت	A18
۴	۰.۵۷	۰.۰۱۶	۰.۰۱۲	میزان ارتباط معاونین ومدیران فرهنگی دانشگاه با حوزه ستادی و همکاری دربرنامه‌ها با ستاد	A19
۷	۰.۵۶۲	۰.۰۱۵	۰.۰۱۲	میزان نوآوری مدیران فرهنگی	A20
۱	۰.۶۰۷	۰.۰۱۷	۰.۰۱۱	میزان تطبیق فعالیتهای فرهنگی با منویات رهبری	A21
۱۰	۰.۵۱۶	۰.۰۱۴	۰.۰۱۳	تجربه اجرای فعالیتهای فرهنگی مدیران صف و ستاد	A22

مراحلی که برای اولویت‌بندی شاخصهای فرهنگی - سیاسی صورت گرفت، برای شاخصهای ساختار اجرایی نیز انجام شد. نتایج حاصل از رتبه‌بندی شاخصهای ساختار اجرایی در جدول ۱۲ آمده است.

جدول ۱۲: رتبه‌بندی شاخصها

رتبه	CL	فاصله تا ایده‌آل منفی	فاصله تا ایده‌آل مثبت	عنوان	گزینه‌ها
۲	۰.۵۲۱	۰.۰۲۶	۰.۰۲۴	تأثیر استقلال معاونت فرهنگی از معاونت دانشجویی	A1
۱	۰.۵۳۵	۰.۰۲۶	۰.۰۲۳	وجود ساختار مناسب فرهنگی	A2
۳	۰.۴۲۱	۰.۰۲۱	۰.۰۲۹	تعداد دانشجویان دانشگاه	A3

ه) بحث و نتیجه‌گیری

پس از تعیین حجم نمونه و توزیع پرسشنامه در بین نمونه آماری، پایایی، روایی و تأثیرگذاری ابعاد تحلیل شد. بررسی فرضیه‌های تحقیق حاکی از آن بود که در دوره‌های نهم و دهم ریاست جمهوری با وجود اینکه هر دو بعد

فرهنگی - سیاسی و ساختار اجرایی تأثیرگذار بوده‌اند؛ اما میزان اهمیت بعد نخست، بیشتر از بعد ساختار اجرایی بوده است. اولویتهای به دست آمده در رتبه‌بندی گزینه‌ها، مؤید این مطلب است؛ به طوری که میزان تطبیق فعالیت‌های فرهنگی با منویات رهبری، اهتمام به فعالیت‌های دینی و نماز و نیایش و بیداری اسلامی، اولویت قراردادن فرهنگ اسلامی - ایرانی در صدر این اولویت‌بندی قرار گرفته‌اند.

همچنین نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که متأسفانه شاخصهای مربوط به توانمندی منابع انسانی، نظیر توانمندی کارشناسان فرهنگی دانشگاهها، سابقه دانشگاه در انجام امور فرهنگی، تعداد کانونهای فرهنگی - هنری و تعداد نشریات دانشجویی، کمترین اهمیت را در توزیع بودجه فرهنگی دانشگاهها دارند و حتی شاخصه بسیار مهمی مانند استفاده کارآمد از بودجه (فناعت، انجام دادن کار با هزینه کمتر) و رتبه دانشگاه از لحاظ فرهنگی مورد عنایت ناچیزی قرار گرفته‌اند.

در نگاهی تطبیقی به ادبیات پژوهش که پیش از این گذشت و با توجه به موارد پیش گفته نسبت به نتایج تحقیق به نظر می‌رسد که جامعیت، کم بودن شاخصها و عمومیت، تا اندازه زیادی در شاخصهای شناسایی شده توسط این پژوهش وجود داشته، اما از میزان عینیت پایینی برخوردار بوده است. همچنین خالی از وجه به نظر نمی‌رسد که تعریف ایدئولوژیک (مبتنی بر ارزشها) از فرهنگ، بر سایر انواع تعریف شناسایی شده در تخصیص بودجه‌های فرهنگی دانشگاهها در دولتهای نهم و دهم حکمفرما بوده است و به واسطه عینیت کم و نپرداختن به شاخصهای کمی تر و اقبال به شاخصهای کیفی تر در گستره پارادایم نمادین - تفسیری قرار گرفته‌اند.

همان طور که پرواضح است، لازم است نسبت به تقویت شاخصهای کیفی هوشمندانه دولت نهم و دهم اقدام شود و در ضمن آن، نقیصه‌های مربوط به کم‌اعتنایی به شاخصهای کمی، به ویژه شاخصهای مربوط به توانمندی دانشگاهها و منابع انسانی آنها در امور فرهنگی التفات بیشتری شود.

از همین رو پیشنهاد می‌شود شاخصهای تخصیص بودجه با توجه به مواردی نظیر موارد ذیل تنظیم شوند:

- توجه به فضا سازی معنوی و معنویت‌افزایی عالمانه برای جلب مخاطبان بیشتر به ویژه در بخش دانشجویی؛
  - فعالیت دقیق، عمیق و وسیع در تبیین توانایی‌های نظام فکری اسلامی و انتقال مفاهیم و آرمانها و ارزشهای والای آن در جهت رشد و رفاه و کمال زندگی فردی و خانوادگی؛
  - ایجاد فعالیتهای مؤثر و به دور از انفعال و به صورت ایجاد جبهه تهاجمی و مصون از تعرض دیگران به منظور مصونیت‌سازی و ایجاد نهضت بیداری جهان؛
  - ایجاد گفتمان کامل، مفید و اقناعی در موضوعات مربوط به فرهنگ و خانواده به جای موضع تدافعی و انفعالی؛
  - نقد و بررسی و تحلیل گفتمان سیاسی غرب در جهت‌دهی فعالیتهای فرهنگی به سوی حضور اجتماعی و تصدیق مناصب و پستهای مدیریتی و اجرایی؛
  - عدم پذیرش الگوها و شاخصهای غرب در ارتقای جایگاه فرهنگی کشور؛
- تدوین نظام سیستماتیک جامع و مهندسی شده عام و فراگیر در نقطه عالی یا ثبات نظام با اهداف و چشم‌انداز بلندمدت با کادر قوی و در ذیل آن، ایجاد نهادها، بنیادها و بانک اطلاعات و رصد نظام برنامه‌ریزی و هماهنگی و نظام ارتباطی منسجم در موضوع فرهنگ و خانواده.

منابع

- آذر، عادل و علی رجبزاده (۱۳۹۰). تصمیم‌گیری کاربردی رویکرد MADM. تهران: نگاه دانش.
- اسمیت، فیلیپ (۱۳۸۳). درآمدی بر نظریه فرهنگی. ترجمه حسن پویان. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی با همکاری مرکز بین‌المللی گفتگوی تمدن‌ها.
- اولیاء، محمد صالح (۱۳۸۴). طرح تدوین مبانی ارزیابی عملکرد سازمانهای فرهنگی. تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- بشیر، حسن و محمدرضا هراتی نیک (۱۳۹۰). «الگوی مفهومی ارزیابی فرهنگی- اخلاقی راه‌های فناوری اطلاعات». *اخلاق در علوم و فناوری*، سال ششم، ش ۱ (بهار): ۲۵-۳۴.
- حبیبی، آرش؛ صدیقه ایزدیار و اعظم سرافرازی (۱۳۹۳). تصمیم‌گیری چندمعیاره فازی. تهران: کتیبه گیل.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۷۹). پابگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری: <http://farsi.khamenei.ir>
- رجبزاده، احمد (۱۳۷۸). «شاخص‌سازی فرهنگی، زمینه‌های نظری و محدودیت‌های آن». مقالات برگزیده همایش نقش و جایگاه دولت در توسعه فرهنگی. تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
- روح‌الامینی، محمود (۱۳۷۲). زمینه فرهنگ‌شناسی، تألیفی در انسان‌شناسی فرهنگی و مردم‌شناسی. تهران: عطار.
- ژولین، فروند (۱۳۶۲). نظریه‌های مربوط به علوم انسانی. ترجمه علی محمد کاردان. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- سجادی، سید حسین و رضا جامعی (۱۳۸۲). «سودمندی حسابرسی دیوان محاسبات کشور ایران از دیدگاه مدیران مالی». *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، سال دهم، ش ۳۴: ۱۴۹-۱۲۹.
- ضیایی، محمدصادق؛ مجتبی امیری و محسن ابراهیمی (۱۳۸۷). «شناسایی موانع استقرار بودجه عملیاتی در دانشگاه تهران». دوره پانزدهم، ش ۵۱: ۱۰۲-۸۷.
- علوی، حمیدرضا و حسین بدالهی (۱۳۹۲). «بررسی فرهنگ و روش اداره تعارض‌های درون پرسنلی بر طبق الگوی هافستد و توماس». *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشکده شیراز*، دوره بیستم، ش ۱.
- هلاکویی، مریم (۱۳۸۲). طراحی و پیاده‌سازی سیستم ارزیابی عملکرد در دانشکده مهندسی صنایع دانشگاه یزد به روش BSC. پایان‌نامه جهت اخذ درجه کارشناسی، دانشگاه یزد.
- Alavi, h., & Yadollahi, H. (2012). **The Culture Review and the Way of Managing Conflicts within the Staff, Based on Hafsted and Thomas Pattern.** *University of Shiraz Social and Humanities Science*, 20(1).
- Athanassopoulos, A.D. and E. Shale (1997). "Assessing the Comparative Efficiency of Higher Education Institutions in the UK by Means of Data Envelopment Analysis". *Education Economics*, Vol. 5: 117-134.
- Azar, A., & Rajabzadeh, A. (2010). **MADM Approach Practical Decision Making.** Tehran: Negah Danesh.
- Bashir, H., & Harati Nik, M. (2010). **Conceptual Model of Moral and Cultural Assessment of IT Solutions.** *Ethics in Science and Technology*, 6(1), 25-34.
- Brinkman, P.T. (1990). "Higher Education Cost Functions". In S.A. Hoernack and

- E.L. Collins. *The Economies of American Universities Management, Operations, and Fiscal Environment* (107–128). Albany, NY: State University of New York Press.
- Chalos, Peter (1997). "An Examination of Budgetary in Education Using Data Analysis Envelopment Analysis". *Financial Accountability and Management*, Vol. 13, No. 1: 55-69.
  - Dundar, H. and D.R. Lewis (1995). "Departmental Productivity in American Universities: Economies of Scale and Sscope". *Economics of Education Review*, Vol. 14: 119-144.
  - Freund, J. (1362). **Theories of Human Sciences**. (A. Kardan, Trans.) Tehran: University Publication Center.
  - Habibi, A., Izadyar, S., & Sarafrazi, A. (2013). **Fuzzy Multi Criteria Decision Making**. Tehran: Katibeh Gil.
  - Halakoei, M. (1382). **Design and Implementation of Performance Appraisal System in the Yazd University Faculty of Engineering Based on BSC**. Thesis for B.A. Yazd University.
  - Hall, E.T. & M.R. Hall (1987). **Hidden Differences: Doing Business with the Japanese**. Doubleday.
  - Hasimoto, K. and E. Cohn (1997). "Economies of Scale and Scope in Japanese Private Universities". *Education Economics*, Vol. 5, No. 2: 107-115.
  - Hofstede, G. (1980). **Culture's Consequences**. Beverly Hills.
  - Horne, Jocelyn & Baiding Hu (2008). "Estimation of Cost Efficiency of Australian Universities". *Mathematics and Computers in Simulation*, Vol. 78, P. 78: 266-275.
  - Izadi, Hooshang & et. al. (2002). "Stochastic Frontier Estimation of a CES Cost Function: The Case of Higher Education in Britain". *Economics of Education Review*, Vol. 21: 63-71 (in Persian).
  - Jimenez, E. (1986). "The Structure of Educational Costs: Multiproduct Cost Functions for Primary and Secondary Schools in Latin America". *Economics of Education Review*, Vol. 5: 25-39.
  - Johnes, G. (1996). "Multi-Product Cost Functions and the Funding of Tuition in UK Universities". *Applied Economics Letters*, Vol. 3: 557-561.
  - Johnes, G. (1997). "Costs and Industrial Structure in Contemporary British Higher Education". *Economic Journal*, Vol. 107: 727-737.
  - Johnes, G. (2004). "A Fourth Desideratum: The CES Cost Function and the Sustainable Configuration of Multiproduct Firms". *Bulletin of Economic Research*, Vol. 56: 329-332.
  - Johnes, Geraint & Jill Johnes (2009). "Higher Education Institutions' Costs and Efficiency: Taking the Decomposition a Further Step". *Economics of Education Review*, Vol. 28: 107-113.
  - Khamenei, Seyyed Ali. (2000). Retrieved from Office for Preservation of Monuments of The Great Leader, Seyyed Ali Khamenei: <http://farsi.khamenei.ir/>
  - Koshal Rajindar, K.; Koshal Manjulika & Gupta Ashok (2001). **Multi-Product**

Total Cost Function for Higher Education: A Case of Bible Colleges.

- Kuo, Jenn-Shyong & Yi-Cheng Ho(2008).“**The Cost Efficiency Impact of the University Operation Fund on Public Universities in Taiwan**”.*Economics of Education Review*, Vol. 27: 603-612.
- Kuper, A. & J. Kuper (1985). **The Social Science Encyclopedia**.London, Routledge & Kegan Paul.
- Lenton, Pamela(2008).“**The Cost Structure of Higher Education in Further Education Colleges in England**”.*Economics of Education Review*, Vol. 27: 471-482.
- Oliya,M. (2004). **Codification of Cultural Organizations Operation Assessment**.Tehran: Supreme Council of Cultural Revolution.
- Rajabzadeh, A. (2000). **Cultural Index Making, Theoretical Backgrounds and Limitations.The Role of Government in Cultural Development**. Tehran: Institute of Humanities and Social Sciences (SID).
- Roholamini, M. (2000). **Culturology Area, Compilation in Cultural Anthropology and Anthropology**. Tehran: Attar.
- Sajjadi, S., & Jamei, R. (2001). **Communal Audit of General Accounting Office of Iran from the Perspective of Financial Managers**.*Accounting and Auditing Review*, 10(4), 129-149.
- Smith, P. (2001). **Cultural Theory an Introduction**. (H. Pouyan, Trans.). Tehran. Cultural Research Bureau.
- Stevens, P. Andrew(2005).“**A Stochastic Frontier Analysis of English and Welsh Universities**”.*Education Economics*, Vol. 13, No. 4: 355-374.
- Trefry, M.G. (2006).“**A Double-Edged Sword: Organizational Culture in Multicultural Organizations**”.*International Journal of Management*, Vol. 23, No. 3: 563-75.
- Trompenaars, F. & C. Hampden-Turner (1998). **Riding the Waves of Culture: Understanding Cultural Diversity in Global Business**. New York:McGraw-Hill.
- Verry, D.W. & P.R.G. Layard (1975).“**Cost Function for University Teaching and ResearchL**”.*The Economic Journal*, Vol. 85, No. 337: 55-74.
- Verry, D.W.&B. Davies (1976).**University Costs and Outputs**; Amsterdam: Elsevier Publishing.
- Weaver, G.R. (1996). **Culture, Communication and Conflict**.Simon & Schuster Custom Publ.
- Ziaee, M., Amiri, M., & Ebrahimi, M. (2008). **Recognition of The Impediments on Establishment of Performance Based Budgeting in the Tehran University**.*Accounting and Auditing review*, 15(2), 87-102.

